

Tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse

Innhold

Alle skal kunne lykkes i sine studier ved USN	7
Studentenes rettigheter og universitetets forpliktelser	8
Universell utforming:	10
Rollefordeling ved individuell tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse	15
Hva er nedsatt funksjonsevne	16
ADHD og/eller Asperger syndrom	18
Allergier, astma, eksem	23
Forflytningsvansker	24
Lese- og skrivevansker, dysleksi	26
Nedsatt hørsel/døvhet	28
Nedsatt syn, blindhet	29
Psykiske/emosjonelle plager og lidelser	32
Sju råd om tilrettelegging	34
Ofte stilte spørsmål	36
Skjema behovskartegging	39
Ressurser	43

Alle skal kunne lykkes i sine studier ved USN

Til tider har vi alle en nedsatt funksjonsevne i møtet med våre omgivelser eller forventninger. For de fleste av oss er disse situasjonsbestemt og av kortvarig karakter; det kan være en prolaps, et brukket ben, en senebetennelse, et migrene-anfall, bekkenløsning etc. Det er først i møtet med omgivelsene at man kan sies å ha en funksjonsnedsettelse. Et brukket ben er for de fleste relativt uproblematisk, men er du gårdbruker vil du ha store problemer med å få utført ditt arbeid, jobber du i et regnskapsbyrå vil du trolig kunne jobbe ganske som normalt. Om du har sosial angst, prestasjonsangst eller asperger syndrom, vil du trolig fungere utmerket i mange situasjoner, men dersom du starter på høyere utdanning kan du møte omgivelser som vil være utfordrende for deg. Tilrettelegging og studiemestring skal medføre til at gapet mellom omgivelsenes krav og egne ferdigheter tettes, slik at – i dette tilfellet – både studenten og universitetet blir tilfredse.

Over 15 % av studentene i høyere utdanning rapporterer at de av fysiske eller psykiske årsaker har utfordringer i studiesituasjonen, for eksempel med gjennomføring og studieprogresjon (Universell og TNS Gallup 2012). Med litt tilrettelegging kan også disse studentene lykkes med sine studier hos oss.

Det er ofte veldig lite som skal til for at studenten med funksjonsnedsettelse/funksjonsvariasjon kan prestere på like linje med de som ikke har funksjonsnedsettelse. Ikke sjelden ser vi at tilretteleggingstiltak som rettes mot en student med funksjonsnedsettelse, gagnar hele klassen. Derfor ønsker vi at universell (inkluderende) utforming av dokumenter, undervisning og vurderingsformer blir et mål for oss alle da en slik praksis forbedrer studentenes muligheter til å lykkes med sine studier hos oss.

Vi har utarbeidet dette lille heftet for å gi en grei, dog ikke uttømmende, oversikt over mulige tiltak som kan være med å bistå studenter med ulike diagnoser/utfordringer. Vi har benyttet oss av kompetansen til blant annet Universell (nasjonal pådriver for området) i utforming av heftet. Mye av teksten er også hentet fra deres nettsider, og mye har vi hentet fra Universitetets egen «Handlingsplan for inkluderende læringsmiljø» 2018. Tallene har vi hentet fra TNS Gallup/Universell sin undersøkelse fra 2012 om læringsmiljø, og Studentenes helse- og trivselsundersøkelse fra 2016. Det finnes naturligvis ingen eksakt oppskrift eller fasit på hvilke tiltak eller hjelpemidler som virker eller passer for ulike utfordringer og studenter. Kompleksiteten er for stor til å kunne predikere suksess eller fiasko som følge av tiltak og hjelpemidler.

Vi håper at dette heftet kan inspirere til mer inkluderende læringsmiljø hos oss. Vil dere vite mer om dette, kan dere ta kontakt med oss eller se den elektroniske utgaven av heftet for å se utfyllende informasjon i lenker.

Borre, januar 2018

Seksjon for studentstøtte og karrieretjenester

Studentenes rettigheter og universitetets forpliktelser

Universiteter og høyskoler har etter lovverket en plikt til tilrettelegging.

FN- KONVENSJONEN DEFINERER DETTE SLIK:

Med tilrettelegging menes nødvendig og hensiktsmessig endring og justering når det i bestemte tilfeller er behov for det, for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan nyte eller utøve alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter på lik linje med andre.

I klartekst kan tilrettelegging bety å endre, justere eller tilby en løsning som går ut over den allmenne løsningen studenter stilles ovenfor i studiesituasjonen. Tilrettelegging er tiltak som er rettet mot den enkelte, men ofte tilbyr man tilrettelegging til grupper av studenter. Kravet om tilrettelegging kommer til uttrykk både i Universitets- og høyskoleloven(UHL) og Likestillings- og diskrimineringsloven(LDL).

Både UHL og LDL legger premisser og føringer i vårt arbeid for mer inkluderende læringsmiljø.

Om tilrettelegging i Universitets- og høyskoleloven (UHL):

- I utformingen av det fysiske arbeidsmiljøet skal det så langt det er mulig og rimelig sørges for at lokaler, adkomstveier, sanitæranlegg og tekniske innretninger er utformet på en slik måte at funksjonshemmede skal kunne studere ved institusjonen
- Institusjonen skal, så langt det er mulig og rimelig, legge studiesituasjonen til rette for studenter med særskilte behov.

Om tilretteleggingsplikten i Likestillings- og diskrimineringsloven (LDL):

- Elever og studenter med funksjonsnedsettelse ved skole- og utdanningsinstitusjoner har rett til egnet individuell tilrettelegging av lærested, undervisning, læremidler og eksamen, for å sikre likeverdige opplærings- og utdanningsmuligheter.

Det er verdt å merke seg at justeringer ut over det allmenne må gjøres på en hel rekke områder. Men ettersom det ikke er noen forskriftskrav til hvordan dette skal gjøres, blir begrepet «tilrettelegging» en skjønnsmessig vurdering, hvor sedvane og en opplevelse av hva som er rettferdig gjerne blir diskutert.

EGNET, MULIG OG RIMELIG INDIVIDUELL TILRETTELEGGING

Lovverket er uklart når det gjelder begrepsbruken. Universitets- og høyskoleloven er fra 2005, og bruker betegnelsen mulig og rimelig tilrettelegging. Både diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2014) og den nye Likestillings- og diskrimineringsloven (2018) bruker begrepet egnet om studentenes rettigheter og plikter.

Universitetet i Sørøst-Norge skal tilby tilrettelegging ved funksjonsvariasjon så fremt det er mulig og rimelig. Tilretteleggingen skal ikke føre til en reduksjon av de faglige krav som stilles ved det enkelte studium.

Hva betyr egentlig egnet, mulig og rimelig individuell tilrettelegging? Hvor går grensene for tilrettelegging? I utgangspunktet skal dette bety det samme, men at diskrimineringslovgivningen ønsker å endre begrepet til egnet tilrettelegging, er et signal om at vurderingen må gjøres med utgangspunkt i den enkelte students situasjon, og man må vurdere dette ut fra helhetsbilde, gjerne i samarbeid med studenten.

Et annet viktig punkt er at vurderingen, dersom studenten ønsker det, skal være individuell. Det at andre studenter, med tilsvarende diagnose, slår seg til ro med et tilbud er ikke grunn til å avvise en individuell vurdering av en student som ber om noe annet. For eksempel: De fleste studenter med diagnostisert dysleksi får et likt tilbud om tilrettelagt eksamen. Likevel skal det åpnes for at en student kan be om noe annet enn det som vanligvis gis. Vurderingen skal og må begrunnes, og det er ikke nok å vise hva de andre studentene får av tilrettelegging.

Dette er også årsaken til at det ikke er hensiktsmessig å skrive en uttømmende liste over hva som er nyttig tilrettelegging, fordi det som vil fungere kompensere må vurderes ut fra hver enkelt kontekst. Tiltak skal likevel balanseres mellom tilretteleggingens effekt for å nedbygge funksjonshemmende barrierer på den ene siden og de nødvendige kostnadene og virksomhetens ressurser på den andre siden. Tilretteleggingen skal ikke gå på bekostning av faglige krav som stilles ved det enkelte studium. (Universell* 2018).

Universell utforming: «nødvendig for noen og bra for alle»

Universell utforming er visjonen som Norge strekker seg etter, og regjeringen har i handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013, slått fast at «Norge skal være universelt utformet innen 2025».

Hovedprinsippet bak universell utforming er at behovet for individuell tilrettelegging og ad-hoc løsninger skal reduseres, ved å tenke proaktivt i utformingen av undervisning og vurdering.

Det opereres vanligvis med 4 hovedpunkter for universell utforming.

1. Universell utforming av IKT
2. Universell utforming av læring
3. Universell utforming av bygg og uteområder
4. Universell utforming av tjenester (karriereveiledning, utveksling, tilrettelegging)

Ulike avdelinger og fagenhet adresseres og jobber med ulike sider av universell utforming.

I denne guiden vil vi hovedsakelig snakke om universell utforming av IKT og av læring.

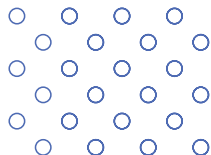
I det følgende vil vi gjengi noen tips for hvordan man kan tilnærme seg en universell utforming av læring (UUL): Et godt og inkluderende læringsmiljø er formet etter menneskene som er der. Med utgangspunkt i mangfoldet blant studentene er både undervisning og omgivelser tilgjengelige for alle - universelt utformet - slik at behovet for individuell tilrettelegging blir minst mulig. Et viktig stikkord er planlegging, og å planlegge for mangfold krever kunnskap om målgruppen og om praktiske metoder og verktøy.

I utformingen av emnemål og utbyttebeskrivelser er det viktig å tenke på mangfoldet blant studentene. Følgende spørsmål kan være nyttig å stille seg

- Hva er kjernen i læringsutbyttet i studieprogram og emne?
- Kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse?
- Hvilke krav kan man ikke vike fra, uavhengig av funksjonsnedsettelse?
- Hvilke metoder kan brukes for å nå læringsutbyttet?
- Er det mulig å vurdere læringsutbyttet på ulike måter?
- Hvordan møte mangfoldet blant studenten i planleggingsprosessen?

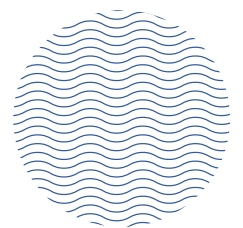
UNDERVISNING

- Foredragsholdere bruker mikrofoner og høgtalere
  - Dette vil være helt avgjørende for at noen av studentene kan følge med i undervisningen din. Samtidig vil dette være bra for alle de andre også, som slipper å bruke mye energi på å oppfatte hva som blir sagt.
- Digitale kompendier bør være standard
  - Dette vil medføre at studenter med synsvansker og/eller dysleksi kan få lest opp teksten ved hjelp av syntetisk tale. Dette vil være gunstig for svært mange studenter også, bl.a. de med ADHD eller andre konsentrasjonsproblemer.
- Videoklipp etc. i Canvas blir tekstet
  - Om ikke det blir gjort vil vi diskriminere hørselshemmede og andre studenter som kan ha utfordringer med å oppfatte detaljer i norske målfører og dialekter.
- Pensumlistene er klare tidligst mulig
  - Dette er vesentlig for at bl.a. det kan bestilles/produseres lydbøker til de som har krav på dette. Noen vil også ønske å starte lesing av pensum så tidlig som mulig for å veie opp for lav lesehastighet.
- Tekst som kan digitaliseres, blir digitalisert
  - Samme årsak som ved digitale kompendier.
- Planlegg undervisningsmetoder som passer ulike behov, læringsstiler og preferanser
- Lag undervisning basert på hvilket læringsutbytte du ønsker at studentene skal oppnå
- Varier og tilby fleksibilitet i hvordan du presenterer kunnskap
- Varier metoder og medier som benyttes
- Bruk digitale virkemidler
- Mindre forelesning og mer aktiv oppgaveløsning i grupper. Læreren fasiliterer læringsprosessen

VURDERING

- La studentene presentere sin kunnskap på ulike måter
- Velg vurderingsmetoder ut fra hvilke ferdigheter du vil at studentene skal ha.
- Vær bevisst metodiske barrierer.
- Varier vurderingsmetode og tilby alternative måter å demonstrere kunnskap (skriftlig, digitalt, fysisk).
- Uttrykk formålet og kriterier for måloppnåelse
- Uttrykk det som skal til for å utføre oppgaven metodisk og vis eksempler på hvordan dette kan gjøres.
- Gjør eksamen til en læringsarena
- Presenter tre ulike måter å demonstrere kunnskap og be studenten velge foretrukken vurderingsmåte
- Lag eksamen som kan løses med alle midler tilgjengelig
- Gi oppgaver som har større relevans og likhet med arbeidslivet.
- Gjennomgå tidligere eksamensoppgaver og ulike måter å løse de på i plenum sammen med studentene.

UNIVERSELL UTFORMING AV IKT

Universell utforming innen IKT betyr at produkter og tjenester skal utvikles slik at alle mennesker i en gitt målgruppe skal kunne bruke teknologien på en hensiktsmessig måte. Om du jobber med administrasjon eller fag, bruker du sikkert IKT ofte til å spre informasjon. Formell informasjon, velkomstbrev, pensumlister, forelesningsnotater - det meste finnes elektronisk. Men er det vi sender fra oss egentlig tilgjengelig? Er det universelt utformet?

- Lenketekstene må være meningsbærende, helst på selvstendig grunnlag. Unngå å skrive «les mer».
- Overskrift og liste - det er ikke tilstrekkelig å benytte store bokstaver og fet skrift. Velg riktig overskriftsnivå i publiseringsløsningen.
- Skriv enkelt og forståelig.
- Video skal teksten så lenge det ikke er direkteoverføring. Alternativt kan man tilby en tekstlig beskrivelse av innholdet i videoen.
- Bilde må ha en alternativ tekst som beskriver informasjonen i bildet, dersom bildet har et pedagogisk innhold. Dette er nødvendig for at bildet skal være mulig å se for synshemmede.

Universell utforming for læring er et eget tema innenfor pedagogikken og det finnes en god del litteratur og tips om dette temaet. De fleste av tipsene ovenfor er hentet fra en veileder for arbeid med universell utforming i høyere utdanning <http://www.vuu.no/> utformet av Universell* (Kunnskapsdepartementets pådriver for Universell Utforming).

Rollefordeling ved individuell tilrettelegging for studenter med funksjonsnedsettelse

Studentens ansvar

Å oppsøke tilretteleggingstjenesten for kartleggings samtale, få veiledning og råd

---

Å søke om tilrettelegging på eksamen innen gitte frister

Å søke om mentortilskudd fra NAV, dersom de har blitt innvilget utdanning fra NAV

Å søke hjelpemidler fra hjelpemiddelsentralen

Å søke om lånerett/produksjonsrett av lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB).

Å søke SSN om refusjon av helsemessige utgifter (herunder utredning av dysleksi)

Å søke om redusert progresjon (fakultetsadministrasjon/studieveileder)

Å sørge for riktig dokumentasjon for funksjonsnedsettelse (logopedutredning, lege etc.)

Å søke ekstrastønad fra Lånekassen

Tilretteleggingstjenestens ansvar

Kartleggings samtale med studenten

Gi råd, veiledning, tips og bistand, til både ansatte og studenter

---

Tilegne seg kompetanse og holde seg ajour om tilrettelegging og universell utforming

---

Ta kontakt med fakultetene ang, tilrettelegging i klasserommet

---

Ha kontakt med samarbeidende instanser utenfor USN, slik som NAV, VGS etc.

Samarbeide med timeplanleggere, IT-avdeling og driftsavdelingen for å finne egnede rom, som imøtekommer de behov studenten har

---

Samarbeide med fakultet/studieveileder/eksamenskontor for å finne praktiske og gjennomførbare løsninger i komplekse saker

---

Lage en plan for tilrettelegging som involverer og samordner ulike områder og tiltak

---

Jobbe for at universitetet følger gjeldende lovverk i tilretteleggingsaker

---

Ivareta taushetsplikten

Studieveilederens ansvar

Saksbehandle søknader om redusert progresjon

Tilrettelegge studieplanen etter vedtak om redusert progresjon

---

Informere berørte ansatte om studentens behov for tilrettelegging (etter samtykke fra studenten, obs. taushetsplikt).

Bistå med praktisk hjelp for å finne eventuelle mentorer/assistenter når det er behov for dette.

Faglærerens rolle

Planlegge undervisning og vurderingsformene ut fra prinsippet om universell utforming.

For individuell tilrettelegging er det ønskelig at man følger anbefalinger i studentens plan for tilrettelegging, der det er mulig og rimelig.

Universell har utarbeidet egne pedagogiske tips for hva man bør tenke på når man skal planlegge og gjennomføre undervisning. <http://www.vuu.no/undervisning-og-laering/>

Tilretteleggingstjenesten har utarbeidet eget kartleggings-skjema for tilrettelegging (vedlegg) og en mal for utarbeidelse av individuell plan for tilrettelegging. Disse er laget slik at USN kan ha en felles løsning for hvordan vi skal kartlegge og imøtekomme studentens behov for individuell tilrettelegging, der det er behov for det. Disse skal arkivere i P360.

Hva er nedsatt funksjonsevne

I den senere tid er man begynt å omtale begrepet funksjonsvariasjon som erstatning for «nedsatt funksjonsevne».

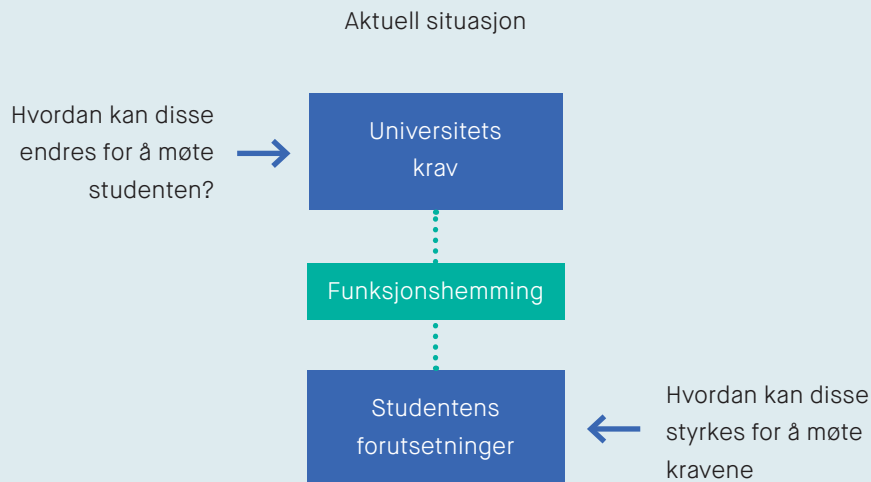
Vi har alle områder og situasjoner vi fungerer utmerket i, men samtidig har vi også områder og situasjoner der vi fungerer svært dårlig. Funksjonshemming og funksjonsnedsettelse er dermed noe som berører oss alle i en eller annen form og grad.

I de senere år er fokuset på at individer med funksjonshemming har en begrensning flyttet mer over mot de begrensningene som ligger i hvordan samfunnet rundt er bygd opp. Det er grunn til å hevde at det nå finnes overveiende enighet om at det ofte kan oppstå et gap mellom individets forutsetninger og samfunnets krav (GAP-modellen)

Funksjonshemming og funksjonsnedsettelser anses å oppstå i individets relasjon til krav, normer og forventinger knyttet til bestemte situasjoner. Man kan altså ha en nedsatt funksjonsevne i en bestemt situasjon, men ved hjelp av en tilrettelegging eller et hjelpemiddel, kan funksjonsnivået være 100%. Det er i avstanden mellom individets forutsetninger og omgivelsenes krav at funksjonshemminger oppstår, slik illustrasjonen her viser:

FUNKSJONSHEMMING - GAP-MODELL

GAP modellen viser avstand mellom Universitetets krav og studentenes forutsetninger.

Gapet mellom individets forutsetninger og omgivelsenes krav oppleves i enkelte tilfeller å være barrierer som er vanskelig å forsure. Både Universitetet og studenten har ansvar for å redusere avstanden mellom krav og forutsetninger, eller finne likeverdige situasjoner der dette gapet minimeres eller forsvinner.

Individuell tilrettelegging og økt tilgjengelighet, vil bidra til å tette det uønskede gapet. Avstanden mellom forutsetninger og krav, og gapet vil være tydeligst for studenter med psykiske eller fysiske funksjonsnedsettelse.

Både Universitetet og studenten har ansvar for å redusere avstanden mellom krav og forutsetninger, eller finne likeverdige situasjoner der gapet minimaliseres eller forsvinner uten at det faglige læringsutbyttet forringes.

I det følgende vil vi beskrive noen typiske funksjonsnedsettelse, eller funksjonsvariasjoner som våre studenter opplever i møtet med Universitetet. Vi vil skissere opp noen implikasjoner av dette, samt gi forslag til hvordan de kan løses. Listen over funksjonsvariasjoner og mulig tiltak er naturligvis ikke uttømmende.

ADHD og / eller Asperger syndrom

Les mer her:

www.kunnskapsbanken.net

www.hjernehjelp.no

www.universell.no

I studentmassen rapporterer 1,7 % av studentene å ha en form for nevroutviklingsforstyrrelse.

Stadig flere rådgivere for studenter med nedsatt funksjonsevne angir at de møter et økende antall av studenter som har ADHD og/eller Asperger syndrom. Mange av disse studentene har omfattende utfordringer i studiesituasjonen og er både tids- og ressurskrevende å følge opp. Studentene med nevroutviklingsforstyrrelse utgjør en mangfoldig gruppe med usynlige vansker, og hva som fungerer kompensierende kan variere i stor grad. Samtidig har de mange sammenfallende behov, og kunnskap om både likheter og ulikheter i dette mangfoldet er viktig å ha for best mulig tilrettelegging for disse studentene.

Asperger syndrom er en nevroutviklingsforstyrrelse. Tilstanden tilhører gruppen autismspekterforstyrrelser eller det som i ICD-10 kalles for gjennomgripende utviklingsforstyrrelser, og blir ofte sett på som en høyt fungerende form for autisme. I ICD-10 er autismspekterforstyrrelser kjennetegnet av vansker med

- Gjensidig sosial interaksjon
- Vansker med kommunikasjon
- Vansker med stereotyp og repeterende atferd

ADHD står for Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Tilstanden karakteriseres av konsentrasjonsvansker, hyperaktivitet og impulsivitet, som gir vedvarende funksjonsproblemer i hverdagen. Ofte er det hyperaktivitet som forbindes med personer som har ADHD. Imidlertid kan hyperaktiviteten endre karakter til indre uro med alderen. Den indre uroen kan være vanskelig å oppdage, men likevel oppleves den som svært oppmerksomhetskrevende for den det gjelder. Indre uro og hyperaktivitet kan komme til uttrykk ved at studenten utad bruker oppmerksomheten til å tegne, skrive eller fikle med andre ting. Konsentrasjonsvanskene kan vise seg ved at personen ikke klarer å holde seg til en oppgave over tid eller har utfordringer med organisering av arbeidsoppgavene. Det er derimot ikke uvanlig at personer med ADHD kan besitte god konsentrasjonsevne på områder som de interesserer seg for eller har utviklet spesielt gode ferdigheter på. Impulsiviteten kan vise seg ved at personen avbryter og forstyrrer andre uten å tenke seg om, og enkelte kan ha vanskeligheter med å vente på sin tur. Konsentrasjonsvanskene, hyperaktiviteten og impulsiviteten avviker mye fra det som er vanlig for alderen. Det er viktig å merke seg at det er stor variasjon i type symptomer, hyppighet, intensitet, grad av funksjonsnedsettelse og hvordan symptomene arter seg hos den enkelte. Ettersom vanskene kan variere i nivå vil det også påvirke graden av funksjonsnedsettelse.

I likhet med personer som har Asperger syndrom, kan eksekutive funksjoner som planlegging, gjennomføring, igangsetting og avslutning av aktiviteter by på utfordringer for studenter med ADHD. Det handler om å lede seg selv, planlegge – og arbeide mot et mål, og evne å løse problemer som oppstår. Det omfatter også evnen til å vurdere tidsbruk og det å skifte strategi når en plan ikke virker. Alle disse eksemplene er essensielle egenskaper for alle studenter og når de ikke besittes, kan det få store konsekvenser for studietiden, dersom de ikke får hjelp fra støtteapparat.

Dokumentasjonskrav: Utredning fra spesialist

MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen:

- Utvidet tid
- Bruk av PC med skrive/retteprogram
- Mindre rom/egnet rom – skjærme for lyd, forstyrrelser

Gjennomføring av studier:

- Redusert progresjon
- Tydelige læringsmål – beskrive formålet i det som gjennomgås i undervisningen og uttrykke forventninger eksplisitt.
- Utforme emnene slik at det ikke går for lang tid mellom oppgave og belønning/feedback
- Bistand til planlegging, prioritering- og gjennomføring av oppgaver.
- Tilrettelegge for tettere kontakt med faglærer, slik at studenten kan stille spørsmål om fagstoffet når uklarheter.
- Lyd / Videoopptak av forelesninger slik at forelesningene kan sees flere ganger.
- Faglærers presentasjoner gjøres tilgjengelig i forkant av undervisningen.
- Tilgang til besvarelser på tidligere eksamensoppgaver for å få bedre forståelse av hva som forventes.
- Unngå plutselige endringer av forelesningsplan, pensum o.l.
- Gi beskjed om endringer gjennom flere kanaler, slik at det er lettere å få med seg.
- Gi beskjeder skriftlig, fordi muntlige beskjeder er vanskelig å ta.
- Tilby tilrettelagt kontorplass/lesesalsplass for å bli skjermet fra støy og for å få bedre konsentrasjon.
- Åpne opp for fleksibilitet i forbindelse med innleveringer.
- Pensum på lyd for å bruke flere sanser samtidig og for å påtvinge fremoverdrift. Man kan søke om lånerett/produksjonsrett av lydbøker fra norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB)
- Søke lese og retteprogram fra NAV HMS

Gjennomføring av praksis:

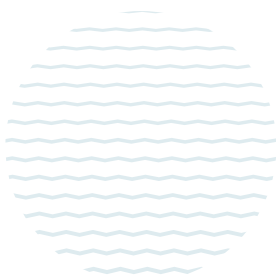
- Etabler struktur i praksisplanlegging
- Åpenhet
- Legg til rette for relasjonsbygging – skap dialog
- Lag rutiner for samarbeid mellom partene, del ansvaret og vær tydelig
- Start tidlig med å planlegge praksisperioden
- Ta individuelle hensyn, vær fleksibel.
- Sørg for evalueringsrutiner: lær av studentenes erfaringer

Sosiale tiltak

- Arrangere flere sosiale aktiviteter utenom fadderukene – gjerne mer sosiale tilnærminger til faglig aktivitet.
- Arrangere felles møteplasser for andre med samme behov/vansker – for eksempel ressursgruppe for studenter med ADHD/Asperger syndrom.
- Tilby individuelle samtaler med tilretteleggingsrådgiver ved lærestedet.

Hjelpemidler

- Informere om «Pomodoro-teknikken» (25 min. jobbing/ 5 min. pause) som et eksempel på en studieteknikk som kan fungere for mange.
- Informasjonsskriv om tilretteleggingsmuligheter ved oppstart.
- Tilby kurs i akademisk skriving
- Tilby kurs i studieteknikk (tidsplanlegging, strukturering av hverdagen etc.)
- Ulike digitale/analoge virkemidler for å strukturere hverdagen
- Kognitive hjelpemidler som forklarer, sorterer, forenkler, informerer, konkretiserer.
- Gi flere studenter mulighet til å få mentor – dette er et svært godt virkemiddel for studentene. Alternativt tilby en ulønnet coach som kan følge opp studenter faglig/personlig.
- Støydempende øreklokker og ørepropper

Allergier, astma, eksem

17 % av studentmassen rapporterer plager knyttet til allergier/astma/eksem.

Krav til dokumentasjon: Legeattest

Studenten må si ifra i god tid dersom disse utfordringene er av en slik art at de påvirker studieprogresjon eller innebærer at universitetet må gjøre særskilte tiltak ved undervisning og eksamener.

Symptomene varierer alt etter årsaken til reaksjonen og hvilken del av kroppen som er involvert.

Pollenallergi gir først og fremst plager fra nese og øyne, men kan også forårsake symptomer som hodepine, slapphet, tretthet og nedsatt konsentrasjonsevne. Mange pollenallergikere kan oppleve at de får ubehag i munn og svelg når de spiser rå frukt og grønnsaker, spesielt i pollensesongen. Årsaken til dette er at de allergifremkallende stoffene i pollen ligner på proteiner i maten.

Ved kraftig allergisk reaksjon kan allergisk sjokk oppstå. Dette innebærer blant annet plutselig og livstruende blodtrykksfall. Årsaken kan være injeksjon (vaksine, medikament eller røntgenkontrastmiddel), insektstikk (blant annet vepsestikk), legemidler eller matvarer (kilde: allergiforbundet).

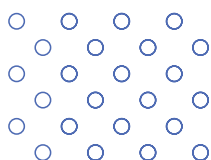
MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen:

- Minimere risk for eksponering av allergener
- Utvidet tid ved varige og alvorlige tilfeller, søkes og dokumenteres.
- Eget rom ved behov

Gjennomføring av studier:

- Minimere risk for eksponering av allergener

Forflytningsvansker

Les mer her:

www.ungefunktions-

hemmede.no

www.ffo.no

Forflytningsvansker, nedsatt evne til bevegelse og forflytning.

Forflytningsvansker har som oftest fysiske årsaker (f.eks. sykdom, skade), men kan også ha psykiske årsaker (f.eks. angst).

Forflytningsvansker kan være forbigående (f.eks. etter skade eller operasjon) eller varig (f.eks. ved medfødte misdannelser). Dette inkluderer rullestolbrukere og studenter med ledd- og muskulaturlidelser.

I studentmassen rapporterer 0.6 % av studentene å ha en form for Forflytningsvansker og 5 % rapporterer muskel- eller skjelettplager.

Dokumentasjonskrav: Attest fra lege

MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen

- Egnet rom
- Utvidet tid
- Hev/senk bord
- Spesiell stol
- Skrive/sekretærhjelp
- Endret eksamensform
- Bruk av PC

Gjennomføring av studier:

- Tilpassede undervisningsrom og omgivelser
- Tilgang til HC parkering eller annen reservert parkering
- Merking, ramper, heiser, tilgjengelighet til campus
- Ergonomisk arbeidsplass
- Tilgang til hvilerom ved behov
- Orientering om tilgjengelige rømningsveier og hvem man kan kontakte ved brann- og rømnings situasjoner

Gjennomføring av praksis:

- Etabler struktur i praksisplanlegging
- Oppfordre til åpenhet rundt utfordringene
- Legg til rette for relasjonsbygging – skap dialog
- Opplyse praksisstedet om studentens vansker og behov for tilrettelegging, og undersøk om de kan imøtekomme USNs forpliktelser på området.
- Lag rutiner for samarbeid mellom partene, del ansvaret og vær tydelig
- Starte tidlig planlegging av praksisopphold og involvere nødvendige instanser
- Ta individuelle hensyn, vær fleksibel.
- Sørg for evalueringsrutiner: lær av studentenes erfaringer

Hjelpemidler

- Underarmstøtte
- Hev/senk pult
- Mentor (NAV lokal)
- Egnet arbeidsstol (NAV Hjelpemiddelsentralen)
- Tale til tekst program (NAV Hjelpemiddelsentralen)
- Lese/skrive sekretær (NAV Hjelpemiddelsentral)

Lese- og skrivevansker, dysleksi

Les mer her:

Dysleksinorge.no

[Lånekasse og](#)

[funksjonshemming](#)

[NAV lese og skrivevansker](#)

www.nlb.no

Tips til å mestre studietiden med dysleksi; Magnus Nohr
Høgskolen i Østfold

Der er mange kjennetegn på dysleksi. De viktigste kjennetegnene er vansker med å lese ord og stave riktig. I tillegg ser vi at personer med dysleksi oftest har fonologiske vansker. Det innebærer vansker med å avgjøre lydstrukturen i talte ord. Dette kan vise seg som vansker med å rime, å fjerne første eller siste lyd i et ord, eller å bytte om på stavelser.

Ved dysleksi er det verbale korttidsminnet ofte noe begrenset. Det betyr i praksis vansker med midlertidig lagring og bearbeidelse av informasjon. Begrensning i det verbale korttidsminnet kan gjøre det vanskelig å holde fast på lydsekvenser som telefonnummer, setninger eller å huske muntlige/skriftlige instruksjoner.

Et annet kjennetegn på dysleksi er vansker med raskt å navngi for eksempel kjente symboler eller bilder. Videre vil ofte studenter med dysleksi ha bedre lytteforståelse enn leseforståelse, i tillegg til en rekke andre kjennetegn som også gjelder andre med lese- og skrivevansker.

Dyskalkuli kan på mange måter minne om dysleksi og med dyskalkuli kan man oppleve vansker med å huske begreper, løse matematiske problemer og forstå matematiske konsepter. De kan ha manglende eller ingen retningssans, og problemer med å skille høyre fra venstre, breddegrad fra lengdegrad, horisontal fra vertikal og lignende. Dette gjelder ikke alle; mange sliter mer med systemer og har dermed problemer med å lære seg gangetabellen, klokka, rutetider o.l.

Korttidshukommelsen er gjerne dårlig når det kommer til abstrakte begreper, og det samme gjelder evnen til å bearbeide dem.

I studentmassen rapporterer 3.5 % av studentene å ha en form for lese- og skrivevansker. Ikke alle lese- og skrivevansker skyldes dysleksi.

De fleste med dysleksi er gjerne utredet under tidligere skolegang, men hvert år kommer det studenter til oss som ikke har fått dette utredet før de starter i høyere utdanning, da de har kommet seg gjennom skolen ved å bruke kompensierende teknikker.

Dokumentasjonskrav: Utredningsdokument fra PPT, Voksenopplæring, logoped eller liknende fagpersoner med testkompetanse. Tester fra barne- og ungdomsskole regnes som foreldet og utredning må være utført på videregående nivå (voksen test).

MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen:

- PC med skrive- og retteprogram
- Opplesing av tekst
- Utvidet tid
- Mindre rom
- Informasjon til sensor om kandidater med dysleksi, for kandidater som selv ønsker dette.

Gjennomføring av studier:

- Skrive/retteprogram
- Lånerett til lydbøker via Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek(NLB)
- Digitale lærebøker + kompendier (som kan avleses av talesyntese)
- Forelesningsnotater på forhånd

Hjelpemidler:

- Skanner/talesyntese (NAV Hjelpemiddelsentralen)
- Tale til tekst program
- Ekstra stønad fra Lånekassen
- Lingdys, Lingright og Lingpilot er et lese- og skrive støtteverktøy på norsk og engelsk som er utviklet for personer med dysleksi eller andre former for lese- og skrivevansker. En student som er under utdanning og har dokumentasjon på at spesifikke lese- og skrivevansker (for eksempel dysleksi), kan søke NAV hjelpemiddelsentral om Lingdys/Lingright/LingPilot.
- Hvis studenten har behov for lydbøker kan han/hun henvende deg til Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB).

Nedsatt hørsel/døvhet

Les mer her:

<https://www.hlf.no/>

www.deafnet.no

Briskeby kompetansesenter

NAV hørsel

www.sansetap.no

Hørselshemming varierer fra ganske lette, forbigående nedsettelse til hel døvhet. Hørselshemming kan også være Tinnitus eller Ménière, som har sine egne utfordringer.

Hørselshemming er oftest et meget betydelig sosialt handikap og for mange en psykisk påkjenning.

Dokumentasjonskrav: Attest fra lege/audiopedagog e.l.

MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen

- Utvidet tid
- Tolk (ved døvhet)

Gjennomføring av studier

- Tolk (studenten bestiller dette selv via NAV)
- Skriftliggjøring av beskjeder
- Teksting av opptak på Canvas e.l.
- Bruk teleslynge og mikrofoner
- Bruk av egnede forelesningsrom med teleslynge/lydforsterking/IR-anlegg
- Notathjelp
- Deling av Power Point -presentasjoner med tolker
- Orientering av tilgjengelige rømningsveier og hvem man skal kontakte i forbindelse med brann- og rømnings situasjoner.

Gjennomføring av praksis:

- Etabler struktur i praksisplanlegging
- Åpenhet
- Legg til rette for relasjonsbygging – skap dialog
- Lag rutiner for samarbeid mellom partene, del ansvaret og vær tydelig
- Start tidlig
- Ta individuelle hensyn, vær fleksibel.
- Sørg for evalueringsrutiner: lær av studentenes erfaringer
- Forberede praksisstedet på at det vil være tolker tilstede

Hjelpemidler

- Tolk (NAV Hjelpemiddelsentralen)
- FM utstyr (NAV Hjelpemiddelsentralen)
- Teleslynger (USN)

Nedsatt syn, blindhet

Les mer her:

www.blindforbundet.no

www.nbfu.no/lenker

NAV syn

Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek

Synshemming eller blindhet er manglende eller sterkt nedsatt synsevne. Det defineres gjerne som så nedsatt syn at det medfører problemer med lesing av tekst og/eller orientering i omgivelsene. Det er ikke noe skarpt skille mellom å være blind og å være svaksynt. Blindhet er i medisinsk forstand en person som ikke kan se forskjell på lys og mørke, også kalt total blindhet eller amaurose.

Dokumentasjonskrav: Attest fra lege/synspedagog e.l. helsefaglig dokumentasjon

MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen

- Utvidet tid
- Eget rom
- Digitale hjelpemidler
- Alternativ eksamensform
- Lese/sekretærhjelp (NAV)

Gjennomføring av studier:

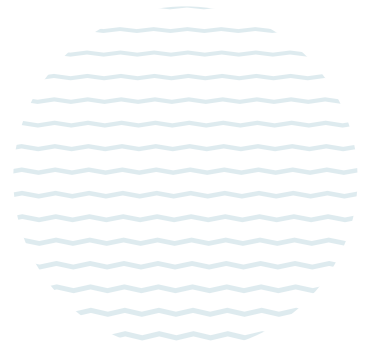
- Pensum klart tidligst mulig (det tar flere måneder å produsere lydbøker hos NLB)
- I størst mulig grad bruke samme undervisningsrom
- Eget arbeidsrom til studieteknisk utstyr
- Merking og mobilitetstrening (hvordan finne frem på campus) (eksterne firmaer via NAV)
- Forelesningsnotater i forkant
- Mulighet til å ta opp forelesninger på diktafon e.l.
- Digitale kompendier

Gjennomføring av praksis:

- Etabler struktur i praksisplanlegging
- Åpenhet
- Legg til rette for relasjonsbygging – skap dialog
- Forberede praksisstedet på at det kommer en blind/svaksynt student
- Lag rutiner for samarbeid mellom partene, del ansvaret og vær tydelig
- Start tidlig
- Ta individuelle hensyn, vær fleksibel.
- Sørg for evalueringsrutiner: lær av studentenes erfaringer

Hjelpemidler

- Digitale IKT hjelpemidler
- Skanner/talesyntese (NAV Hjelpemiddelsentralen(HMS))
- Mentor (NAV lokalkontor)
- Lese- og skrivesekretær (NAV HMS)
- «Øye i taket» kamera i rommet som er koblet til studentens PC
- Lydoptak
- Tale til tekst
- Skjermleser for svaksynte (NAV HMS)
- Har man dokumentasjon fra logoped eller lignende kan man søke om lånerett/produksjonsrett av lydbøker fra norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB). En kan lytte til innleste versjoner av studielitteratur eller låne bøker med punktskrift.

Psykiske/emosjonelle plager og lidelser

Les mer her:

www.helsenorge.no

[Lånekassens ekstrastipend](#)

[Samtaleterapeut](#)

[Studentsamskipnaden](#)

[Tilretteleggingstjenesten USN](#)

Psykiske lidelser eller mentale lidelser er et samlebegrep for forskjellige lidelser og sykdommer som i første rekke rammer sinnet og bevisstheten og ikke den fysiske kroppen. Psykiske lidelser omfatter alt fra plager som enkle fobier og lettere depresjoner og angst til alvorlige sykdommer som schizofreni, paranoia og bipolar lidelse (manisk-depressiv lidelse). Psykiske lidelser påvirker blant annet oppførsel og væremåte, tanker (kognisjon) og følelser og kan få store følger for dagliglivet og omgivelsene. Psykiske lidelser kan skyldes arvelige, fysiologiske, psykologiske eller sosiale forhold.

Opptil 19 % av studentene i høyere utdanning i Norge rapporterer om alvorlige psykiske symptomplager. Som oftest ser vi angst, depresjoner og tvangstanker blant våre studenter.

Krav til dokumentasjon: Legeattest/spesialisterklæring

MULIGE TILRETTELEGGINGSTILTAK

Eksamen:

- Utvidet tid
- Mindre/ eget rom
- Endre eksamensform/vurderingsform
- Angstreducerende tiltak basert på samtale med studenten og eventuell behandler

Gjennomføring av studier:

- Redusert studieprogresjon
- Redusere eller fritak fra situasjoner som trigger lidelsene.
- Studiemestrende samtaler med universitetets studentrådgivere
- Informere medstudenter og/eller ansatte om sine utfordringer
- Mentor via NAV
- Lydbøker via NLB
- Henvise til Psykolog (DPS, SSN el)

Hjelpemidler

- Terapeutiske samtaler via helsevesenet eller samskipnad
- Behandling gjennom helsetilbud
- Studiemestrende samtaler
- Ekstra stønad fra Lånekassen
- Ulike sosiale tiltak
- Tilgang til hvilerom

NB: Dersom man i møte med studenten oppfatter at det er akutt fare for studentens liv og helse, er det akutthelsetjenesten som må kontaktes.

Studiestøtte gjennom mentorordning

Mentor er et tilskudd for å frikjøpe en medstudent ved utdanningsstedet. Mentorordningen er kun knyttet til studenter som har fått innvilget utdanning som tiltak fra NAV.

Det er NAV lokal som utreder behovet for mentor hos den aktuelle student og som fatter vedtak på bakgrunn av behov. Alle utgifter og lønnskostnader refunderes av NAV. Den aktuelle studieassistenten må ansettes av Universitetet og lønnsutgifter søkes refundert etter tilsagnsperioden.

For å få vite mer om Mentorordningen kan du kontakte tilrettelegging@usn.no

Sju råd om tilrettelegging

1.

Alle studenter har etter loven rett på individuell behandling, dersom de ber om dette. Det betyr at saken blir vurdert ut fra den enkelte student sine behov, og ikke hva som er vanlig å gjøre. Etter LDL § 11 er positiv særbehandling tillatt.

2.

Egnet individuell tilrettelegging betyr at det skal gjøres skjønnsmessig vurdering av tilretteleggingstiltak, og at vurderingen skal skje i forhold til den enkelte student med funksjonsnedsettelse.

Her må utdanningsinstitusjonen ta med flere momenter i vurderingen

- Hva er behovet for tiltaket?
- Hva er effekten av tiltaket for gjennomføring av studieprogram?
- Hva er praktiske og økonomiske konsekvenser av tiltaket?

3.

Studenten skal ha anledning til å uttale seg, og påklage vedtaket i rimelig tid.

4.

Etter loven er det et viktig prinsipp at tilrettelegging skal kompensere de ulempene en funksjonsnedsettelse medfører, men uten at det senkes faglige krav. Dette betyr likevel ikke at man skal fastne i gamle mønstre om at «slik har vi alltid gjort det».

5.

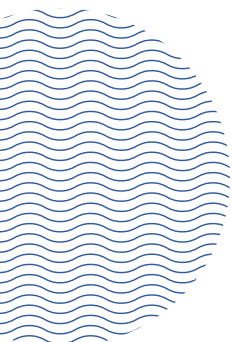
Institusjonene har fremdeles frihet til å velge graden av tilrettelegging.

6.

Tilrettelegging gjelder først og fremst lærested (fysiske forhold, inkludert IKT), undervisning, læremidler og vurderingsformer.

7.

Tilrettelegging skal sikre likeverd, og ikke medføre en degradering av studentens læringsutbytte. (Kilde: Universell*)

Ofte stilte spørsmål

Jeg ønsker å ta mindre progresjon enn normert grunnet funksjonsnedsettelse.

Er det mulig, og må jeg varsle lærestedet?

Det kan være mulig å ta mindre progresjon enn normert men dette må avklares med studieveileder på ditt studieprogram på fakultetet/instituttet. Obs: For studenter som har fått innvilget redusert studieprogresjon, kreves en progresjon som tilsvarer minst 50 prosent av avtalt progresjon per studieår. Studenter som har fått innvilget redusert studieprogresjon har også rett inntil to år forlenget studierett.

Hva skjer om jeg blir syk underveis i studiet?

Hvis du blir syk underveis i studiet, eller har en funksjonsnedsettelse som forverrer seg, kan du søke om permisjon fra studiet. Du søker om permisjon ved å sende e-post eller skriftlig brev til studieveileder på ditt studieprogram på fakultetet/instituttet.

Hvordan forholder jeg meg til Lånekassen hvis jeg blir syk underveis i studiet og ikke klarer å produsere studiepoeng?

Blir du syk under utdanningen kan du ha rett på sykestipend fra Lånekassen. Sykestipend betyr at lån gjøres om til stipend. Du kan få sykestipend for inntil 4 måneder og 2 uker i løpet av et undervisningsår. Du vil ikke bli regnet som forsinket i studiet i denne perioden.

Jeg trenger utsettelse av øving eller semesteroppgave grunnet funksjonsnedsettelse/sykdom. Hvordan går jeg frem?

Det kreves at du skaffer en legeerklæring, uttalelse fra psykolog e.l. som bekrefter vanskene og behovet for utsettelse. Kontakt studieveileder, eksamenskontor, faglærer eller programkoordinator ved ditt fakultet, for å finne en praktisk løsning ved utsettelse.

Jeg har angst og/eller problemer knyttet til sosial samhandling som gjør det vanskelig å presentere ting for klassen eller delta i obligatorisk gruppearbeid. Er det mulig for meg å få fritak?

I Universitets- og høyskoleloven står det at tilretteleggingen som gis ikke må føre til en reduksjon av de faglige krav som stilles ved det enkelte studium. Hvis muntlig presentasjon eller gruppearbeid er et faglig krav, så vil det ikke gis fritak. Dette er noe som avgjøres av fagmiljøet ditt, og du må ta kontakt med instituttet ditt for å undersøke dette. Selv om det ikke skulle være mulig å få fritak kan det vanligvis foretas tilpasninger. Det viktig at du selv tenker gjennom og foreslår løsninger som kan fungere bedre for deg. Det kan for eksempel være en presentasjon kun for faglærer, eller et gruppearbeid med et redusert antall personer.

Jeg har en funksjonsnedsettelse som er varig. Må jeg søke hvert semester om tilrettelagt eksamen?

Dersom det er dokumentert at funksjonsnedsettelsen er av varig art, kan tilretteleggingen ved skriftlige skoleeksamener registreres som varig, slik at det ikke er nødvendig med ny søknad for hvert eksamenssemester

Jeg har blitt utredet for dysleksi. Hva slags hjelp kan jeg få på eksamen?

Studenter som dokumenterer spesifikke lese-, skrive- eller matematikkvansker, kan få utvidet eksamenstid på 30 minutter ved skriftlige eksamener med tilsyn av tre og fire timers varighet, og én time på skriftlige eksamener med tilsyn som varer i fem timer eller mer. Det gis ikke tilleggstid for eksamener med tilsyn under tre timers varighet. Det kan søkes om å få avlegge eksamen med tilsyn ved bruk av pc med retteprogram.

Studenten kan ved henvendelse til eksamenskontoret be om at sensor informeres om at studenten er innvilget tilrettelegging grunnet dysleksi.

Det er ikke anledning til å benytte retteprogram ved eksamen i norsk eller andre språkfag. Det innvilges normalt ikke ekstra eksamenstid for skriftlig eksamen uten tilsyn og lignende eksamensformer av flere dagers varighet.

Jeg sliter med allergier i vårsemesteret. Kan jeg få tilrettelegging for eksamen?

Allergi og/eller astma gir normalt ikke grunnlag for individuell tilrettelegging til eksamen. Ved dokumenterte særlige og alvorlige tilfeller, kan det gi grunnlag for ekstra tid til hvile og/eller tid til nødvendig medisinerings. Dersom en student skulle bli så plaget av allergi eller astma at vedkommende ikke klarer å gjennomføre eksamen, kan studenten få utsatt eksamen (gyldig fravær) ved fremleggelse av legeattest.

Jeg har lyst til å delta i utveksling men jeg har spesielle behov for tilrettelegging. Kan jeg søke?

Studenter med funksjonshemming har de samme rettighetene til et utdanningsopphold i utlandet som alle andre studenter. Hvis du har behov for tilrettelegging på lærestedet, må du undersøke hvilke ordninger som finnes på det aktuelle stedet og om du må betale for disse tjenestene.

Når må jeg søke for tilrettelegging for eksamen?

Frist for å levere søknad om tilrettelegging ved eksamen er 15. september for høstsemesteret, og 15. februar for vårsemesteret. Universitetets skjema skal benyttes, og dokumentasjon kan ettersendes innen fire uker. Unntak fra fristen gjøres kun der det dokumenteres at behovet for tilrettelegging oppstår etter fristens utløp, eller ved andre særlige grunner.

Kartlegging av behov for tilrettelegging ved USN

Fylles ut i løpet av samtale med studenten, eller av studenten selv. Arkiveres i P3360

Etternavn:	Fornavn:
Campus:	Dato:
Fakultet/Fag/Kull:	
Fødselsdato:	Studentnummer:
Telefon:	E-post:

Hva er årsaken til ditt behov for tilrettelegging

☐ Hørselstap	☐ Synstap
☐ Mobilitetsproblemer	☐ Kognitiv utfordringer
☐ Dysleksi/lese og skrivevansker	☐ ADHD/ADD, Asperger syndrom
☐ Angst/psykiske problemer	☐ Annet (beskriv under)

-
☐ Jeg har dokumentasjon/legeerklæringer som bekrefter min funksjonsnedsettelse	☐ Jeg har ikke dokumentasjon/legeerklæringer som bekrefter min funksjonsnedsettelse
-

Kryss av:

☐ Har ytelser fra NAV	☐ Har søkt opptak på særskilt grunnlag
☐ Har tilrettelegging i vgs	☐ Har studielån
☐ Jeg har søkt tilrettelegging ved eksamen	☐ Har behov for samtaler med sosialrådgiver/terapeuter

Gi en kort beskrivelse av utfordringene i studiehverdagen:

Fysisk tilretteleggingsbehov (klasserom, campus etc):

Pedagogisk tilretteleggingsbehov (undervisningen):

Tilretteleggingsbehov ved eksamensavvikling

Dine forslag til aktuelle hjelpemidler/tiltak for tilrettelegging

---

Ressurser

Styrende dokumenter:

USN Handlingsplan for inkluderende læringsmiljø: (intranett)

*Universell.no

Kunnskapsdepartementets Nasjonale pådriver for tilrettelegging i høyere utdanning.

Universell jobber for samarbeid og kunnskap om læringsmiljø, universell utforming og inkluderende løsninger i høyere utdanning. Les mer: universell.no

Campuskontakter for tilrettelegging ved USN: tilrettelegging@usn.no

Mentorordning - NAV

Mentor er et tilskudd fra NAV for å frikjøpe en kollega eller en medstudent, for å gi deg ekstra bistand for å mestre en jobb eller utdanning. Vi kaller slike assistenter «studieassistenter». Les mer her: <https://www.nav.no/no/Person/Arbeid/Oppfolging+og+tiltak+for+a+komme+i+jobb/Tiltak+for+a+komme+i+jobb/Relatert+innhold/mentor>

Hjelpemiddelsentralen

Hjelpemiddelsentralen har et overordnet og koordinerende ansvar for hjelpemidler til funksjonshemmede i sitt fylke, og er et ressurs- og kompetansesenter for offentlige instanser og andre som har ansvar for å løse funksjonshemmedes problemer. Les mer her: <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Tjenester+og+produkter/hjelpemiddelsentralen--359477>

Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek

Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek (NLB) arbeider for at alle skal ha lik tilgang til litteratur og informasjon. NLB er et statlig bibliotek under Kulturdepartementet. NLB produserer og låner ut lydbøker og bøker i punktskrift. Tilbudet omfatter også studielitteratur for studenter ved universitet, høyskole og fagskole. Tilbudet er gratis og landsdekkende. Alle som har vansker med å lese trykt tekst og vanlige bøker på grunn av funksjonsnedsettelse eller sykdom, kan melde seg inn i NLB. Tilbudet omfatter personer med:

- Svekket syn som ikke lar seg korrigere med briller
- Dysleksi og andre lesevansker
- ADHD
- Fysisk funksjonsnedsettelse som gjør det vanskelig å lese en bok (for eksempel CP, ME og Parkinson)
- Kognitive utfordringer og/eller språkvansker på grunn av sykdom eller skade

Helsenorge.no

Bytte av fastlege for studenter som bytter bosted for å studenter hos oss gjøres på Helse Norges nettsider (helsenorge.no). Alle har rett til å bytte fastlege to ganger per kalenderår.

Appbibliotek.no

Appbibliotek.no er en oversikt over apper til smarttelefoner og nettbrett for mennesker med funksjonsnedsettelse.

Kunnskapsbanken.net

Kunnskapsbanken.net handler om hjelpemiddelformidling, tilrettelegging og tolking

Talesyntese

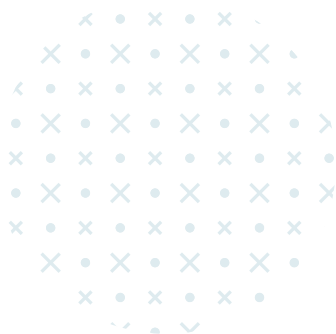
Talesyntese er navnet på et spesielt type dataprogram som simulerer menneskelig tale. Talesynteseprogram finnes i to typer. Det kan enten lese opp tekst det får som input eller det kan generere tale ut fra et visst sett av inputdata (som når programmet formidler informasjon på grunnlag av inputdata.

Om inkluderende undervisning, læring og vurdering

Hockings, Prof. C (2010) "Inclusive learning and teaching in higher education: a synthesis of research" Higher Education Academy.

<https://www.scribd.com/document/179330238/inclusive-teaching-and-learning-in-HE>

Waterfield, J and West, B (2006) 'Inclusive Assessment in Higher Education: A Resource for Change' University of Plymouth: Plymouth https://www.plymouth.ac.uk/uploads/production/document/path/3/3026/Space_toolkit.pdf

Kontakt oss:
tilrettelegging@usn.no

---

usn.no/tilrettelegging

Kontakt oss:
tilrettelegging@usn.no

